

Tundran karaisemat



Siperian tundralla, kaukana kännyköistä, juoksevasta vedestä ja sähköstä, elää nenetsiyhdyskunta, jolle selviytyminen on ikuista sinnittelyä. Käyttäytymistä ohjaa tiukka jako perinteisiin sukupuolirooleihin.



Sveta (vas.) ja Seva auttavat jo Natasha-äitiä kotitöissä.

K arun Siperian loputtoman laajalta tuntuvalla tundravöhykkeellä sijaitsee Jamalin niemimaa, yksi Venäjän harvimmista asutuista alueista. Jo vuosisatojen ajan tätä aluetta ovat asuttaneet nenetsit, paimentolaiset, joiden elämää rytmittää jatkuva vaellus paikasta toiseen porojen liikkeiden mukaan.

Nenetsinainen **Natasha Khorolya** (38) valjastaa vaivattomasti kolme poroa puisen reen eteen ja ajaa vauhdikkaasti pitkin Siperian jäistä tundraa. Myöhäinen aamuurinko pyrkii liennyttämään purevaa kylmyyttä mutta vaivalloisesti ja onnistumatta. Natashan kahdeksan kuukauden ikäinen poika makaa tyytyväisenä kehossaan äitinsä vieressä, poronturkiksilla suojattuna. Määränpäähän on 40 kilometrin päässä sijaitseva Panavskin kylä.

Silmänkantamattomiin ulottuvan lumen ja jään halki taitettava taival saisi useimpien veret seisahtumaan, mutta Natasha ei ole matkasta moksiskaan. Pienokainen on äitinsä kuudes, ja tie on tullut jo tutuksi. Kylästä saatavat rokotukset ovat lapselle elintärkeitä, kun perhe viikon kuluttua lähtee jutaamaan eli siirtymään kohti pohjoisen Karanmeren rannikkoa.

Erossa muusta maailmasta

Muutaman tunnin kuluttua Natasha pysähtyy tuulensuojaiseen joenpainanteeseen ja vetää taljoihin kiedotun lapsensa lähelle imettääkseen. Edestä avonaisella >



Tundralla perheellä ei ole mitään yhteyttä muuhun maailmaan. Lääkəriin he pääsevät seuraavan kerran vasta puolen vuoden kuluttua, kun he palaavat talveksi etelään.

turkillaan äiti ylettyy suojaamaan pienokaista kylmältä ruokinnan ajan. Natasha siemaisee vielä kupillisen kuumaa teetä termospullostaan ja haukkaa palan kuivattua poronlihaa. Lihaa hän kuljettaa pussissa takkinsa alla, jotta se pysyisi sulana.

Tämä päiväretki on Natashalle pikku juttu, sillä seuraavan puolen vuoden aikana hän ja hänen miehensä matkaavat kuuden muun perheen kanssa ajoporojen vetämissä reississä. He kulkevat 700 kilometrin matkan ajaen edellään 3000 poron tokkaa. Tundralla perheellä ei ole mitään yhteyttä muuhun maailmaan. Lääkäriin he pääsevät seuraavan kerran vasta puolen vuoden kuluttua, kun he palaavat talveksi etelään.

Rokotusreissulta Natasha ehtii illaksi takaisin kotakylään perheensä luo. Kohta kotakylään palaa myös Natashan mies, joka on tahtanut useiden kilometrien matkan leveillä puusuksilla. Alexanderilla on reessään viisi metsäkanaa, jotka hän on ampu- nut metsästysretkellään.

Nenesis tietävät, että heidän elämäntapaansa pidetään alkukantaisena, mutta määritelmä ei tee oikeutta heidän selviytymistaidoilleen. Alexander kertoo ylpeänä, kuinka paimentolaisten tiedot ja taidot ovat aikojen kuluessa kasvaneet siirtyessään sukupolvelta toiselle.

”Syömme raakaa lihaa, juomme poron verta ja siirrämme kotakyläämme jopa viisikymmentä kertaa vuodessa, mutta kukaan kaupunkilainen ei selviäisi näissä olosuhteissa vaan menehtyisi nälkään ja kylmään nopeasti”, hän uskoo.

Erikoistaidot pitävät hengissä

Kytkeytyinä pidetyt koirat taistelevat yllättävästä maku- palasta, kun Alexander heittää niille saalistamiensa lin- tujen sisälmykset. Kun Alexander huomaa vaimonsa

ostamat tupakat, hän etsii käsiinsä tulitikut ja asettuu porontaljalle polttelemaan. Toisella kädellä hän keinut- taa pienokaisen kehtoa, joka roikkuu köyden varassa.

Koirat kodan ulkopuolella rauhoittuvat pian, mutta tuuli on yltyvässä. Sisällä kahden puulevyn päällä nököttävässä peltikamiinassa rätisee tuli, ja ilmassa lei- jalee hiljalleen kypsytävän poron- ja metsäkanaanlihan tuoksu. Pian kotiin tulevat myös alle kouluikäiset lapset **Seva** ja **Sveta** raahaten mukanaan läheisestä järvestä kirveellä hakkaamia jäälohkareita, jotka on tarkoitus sulattaa vedeksi. Perheen muut lapset käyvät koulua kylässä ja näkevät vanhempansa vasta kesäloman koit- taessa.

Sveta menee auttamaan äitiään ja Seva käy isänsä tavoin lattialle ruokaa odottamaan. Natasha on valmis- tanut ison liha-annoksen, joka syödään käsin, matalan pöydän ääressä porontaljoilla istuen. Aterian lopuksi juodaan teetä. Sveta pitää huolen, että isä saa teensä aina suurimmasta mukista. Natasha täyttää sen piripin- taan ja Alexander lisää sekaan sokeria.

Ruokailun jälkeen Natasha tyhjentää pöydän ja tis- kaa astiat vanhalla kankaankappaleella vesitilkkasessa. Ennen nukkumaanmenoa Alexander käy vielä ulkona tarkistamassa, ettei yön aikana yltyvä tuuli pääse vie- mään mitään mennessään.

Sisällä kodassa Alexander ja lapset käyvät makaa- maan Natashan sijaamalle vuoteelle pehmeiden turkik- sien päälle viereen. He pitävät saappaat jalassaan ja vetävät takit ylleen peitoiksi. Natasha täyttää vesi- pannun valmiiksi aamua varten, jotta hän voi ryhtyä aamiaisen tekoon heti herättyään. Vauva alkaa itkeä mutta rauhoittuu saatuaan päivän viimeisen maitoan- noksensä.

Tulen sammuttua kodan lämpötila laskee nopeasti nollan alapuolelle. Kodan täyttää vaimea kuorsaus ja tundraa halkovan tuulen ujellus.

Natashan ja Alexanderin elämää seurattessa tuntuu

”Elämä tundralla ei ole muuttunut miksikään, ovat maata hallinneet sitten tsaari, kommunistit tai demokraatit”

Tundralla ei tunneta Gore Texiä. Alexander-isällä ja Sevalla on samanlaiset poronahoista valmistetut lämpimät vaatteet.



kuin aika olisi pysähtynyt. ”Emme tiedä maailman tapahtumista mitään. Ainoa kosketuksemme tundran ulkopuoliseen maailmaan on radiolähetin, jolla aika ajoin ilmoittamme Panaevskin viranomaisille liikkeitämme”, Natasha kertoo.

”Meille on yhdentekevää, mitä Moskovassa tai muualla maailmassa tapahtuu, vain poroilla on merkitystä. Elämä tundralla ei ole muuttunut miksiäkään, ovat maata hallinneet sitten tsaari, kommunistit tai demokraatit”, hän jatkaa.

Kommentti palauttaa mieleeni ensimmäisen vierailuni Natashan perheen luo muutama vuosi sitten. Silloin syyskuun yhdennentoista päivän tapahtumista oli kulu- nut kolme viikkoa, mutta näitä paimentolaisia maail- ma myllertäneet uutiset eivät olleet tavoittaneet, eikä kertomani herättänyt heissä juurikaan kiinnostusta.

Mies palkitaan herkuilla

En voi olla huomaamatta nenetsien tiukkaa työnjakoa sukupuolien kesken. Naisen uurastus ei näytä taukoavan hetkeksikään. Aamuisin nainen nousee ennen muita, sytyttää tulen ja keittää teetä. Päivällä hän kaitsee lapsia, hakkaa halkoja, hankkii vettä ja valmistaa kaikki päivän ateriat miehelleen.

Vauva lisää naisen työmäärää. Lapsen kehdon peh- mikkeenä käytettävät jäkälät pitää vaihtaa useita kerto- ja päivässä. Hämärät syys- ja talvi-illat naiset viettävät ommellen perheelleen vaatteita poronahoista.

Yhtä tiukat rutiinit eivät hallitse miesten elämää. Heidän tehtävänä on paimentaa jopa kolmen tuhan- nen poron tokkaa kellon ympäri. Eläinten vahtiminen vaikeissakin sääolosuhteissa on vaativaa, ja siksi sitä tehdään vuorotyönä. Porot on ohjattava parhaille lai- dunmaille, mutta samalla on pidettävä huoli, että ne pysyvät omassa tokassaan. Talvisin miehet rakentavat rekiä, joita tarvitaan liikkumiseen ja tavaroiden kuljet- tamiseen.

Kun kotakylä valmistautuu jutaamaan seuraavaan paikkaan, miehet ottavat ajoporoiksi valitut eläimet kiinni naisten pidellessä lauman ympärillä olevaa köyt- tä, jolla estetään porojen karkaaminen. On ihmeellistä seurata, kuinka taitavasti naiset saavat köyden pysy- mään käsissään sitä tallaamatta.

Kuukautistensa takia naisia pidetään likaisina, ja siksi he eivät saa astua minkään poroihin liittyvän ylitse. Paimentolaiset uskovat, että tabua rikkovan naisen per- hettä saattaa kohdata epäonni: perheenjäsenet voivat sairastua tai joutua susilauman hyökkäyksen kohteeksi.

Hiljalleen alan huomata Natashan ja hänen miehens- ä välillä vallitsevan molemminpuolisen kunnioituksen. Kun Alexander hyisen pakkasyön jälkeen palaa kotiin poroja paimentamasta, Natasha tarjoilee hänelle teetä ja syötävää. Mies saa lihasta suurimmat ja rasvaisimmat kimpaleet, sillä hänen vaimonsa tietää, kuinka paljon ihminen polttaa kaloreita yrittäessään pysytellä lämpi- mänä yli 25 asteen pakkasessa koko pitkän yön ajan.

Alexander puolestaan puhuu kunnioittavasti muun muassa vaatteista, joita Natasha perheelle ompelee. Sen sijaan kylästä ostamani poronnahkasaappaat eivät saa Alexanderilta kehuja. ”Eivät ne osaa valmistaa sellaisia jalkineita, joilla selviäisi tundralla”, hän sanoo ja tar- koittaa, että hänen vaimoltaan kyseinen taito löytyy.

Epäoikeudenmukaiselta tuntunut työnjako alkaa vähitellen tuntua järkevältä. Mies ja vaimo tietävät ole- vansa täysin riippuvaisia toisistaan, sillä kumpikaan ei selviäisi tundralla yksin.

”Nainen joutuu ruokkimaan lapset. Ei hän pystyisi paimentamaan poroja öisin”, Natasha huomauttaa. Nenetsiniaisilla on yleensä kuudesta kahdeksaan lasta.

Vieraanvaraisuus jatkuu viimeiseen saakka, kun Ale- xander tarjoutuu kyyditsemään minut kylään porovalja- kolla. Pakkanen paukkuu Siperian karuilla mailla, kun sarvipäät puskevat tietään läpi nietosten. □



Kodat lämmitetään peltikamiinoilla, joilla valmistetaan myös ruoka.



Nenetsien lumoissa

Jutun kirjoittaja, tanskalainen freelance-toimittaja ja -valokuvaaja **Gerner Thomsen** (34) on menettänyt sydämensä nenetsikansalle, jonka luona Jamalin niemimaalla hän on vierailut neljä kertaa. Viimeisimmän matkansa ajan hän asui Natashan ja hänen miehensä Alexanderin perheessä.

”Sivullisen silmissä nenetsien elämä on jatkuvaa selviytymistäistelua. Siksi olenkin erityisen kiitollinen, että minua koko vierailuni ajan kohdeltiin kuin perheenjäsentä”, Gerner kertoo.